

Sabri Özcan San, *Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990

“Yurdumuzun yerel kültür zenginlikleri, milli kültürün de kaynağını oluşturur. Akıp giden zamana karşı, bu unsurları korumak, gelecek kuşaklara bir miras aktarma olayıdır.”

Gümüşhane eski milletvekili, değerli araştırmacı, yazar Sabri Özcan San’ın eserini, Kültür Bakanlığı işte böyle takdim ediyor. Bize göre, bu değerlendirme, bir kültür politikası olarak benimsenmeli ve bu tür yerel kültür araştırmaları teşvik edilmelidir. Sabri Özcan San, yetiştiği ortamı, TBMM’de liyakatla temsil ettiği insanları çok yakından gözlemiş, incelemiş ve 40 yıla yaklaşan bir süre içinde verdiği emeklerin sonucunda bu değerli araştırmayı meydana getirmiştir.

Geçen yıl arkadaşlarla kendisini evinde ziyaret ettiğimizde, bize gösterdiği kabarik dosya içeriğinin, yayımlanarak kültür dağarcımıza katılması çok yararlı olmuştur.

Bu tür çalışmalar kişilerin girişimi ile sınırlı kalmamalıdır. Üniversitelerin ve Kültür Bakanlığının, her bir ilimiz için bu tür araştırmalar yaptırmasını bekliyoruz.

Kitap tam 632 sayfa. Oysa, o kabarik dosyada böyle bir kitaba daha yetecek malzeme vardı. O malzeme de, şu veya bu şekilde mutlaka değerlendirilmelidir.

Kitapta önce, Gümüşhane’nin coğrafyası hakkında bilgiler veriliyor. Bu ilimiz, jeolojik yapısı, yüzey şekilleri, iklimi, bitki örtüsü, sosyal durumu, eğitimi ve kültürü ile tanıtılıyor.

“Tarihte Gümüşhane”, ilk çağlardan başlayarak 1927 yılına kadar olan uzun bir zaman dilimini kapsıyor.

Gelenekler, görenekler bölümü (eski ramazanlar, bayramlar, evlenme törenleri, giyim kuşam, yemekler vs.) zengin bir folklor kaynağı niteliğinde.

Gümüşhane ağızları, ses bilgisi, kitapta önemli bir yer tutuyor. Tam 291 sayfa olan bu bölüm ayrı bir kitap olacak değerde.

Masallar ve anılar 3. bölümü oluşturuyor. Bunlar arasında, yazarın 1938’de derlediği “Neneynen Tilki” adlı masalın, 1963’te Danimarka’da yayımlanan “Avrupa Halk Hikâyeleri” başlıklı eserde yer aldığını belirtiyim.

374. sayfadan 601. sayfaya kadar olan bölümde ise, halk edebiyatından örnekler verilmiş. Bu bölümde, pek çok ilginç deyimler, fıkralar, ata

sözleri, alkışlamalar (dualar), karkışlar (ilençler-beddualar), yeminler, tekerlemeler, mâniler, meseller var.

Kitabın sonuna, 186 sayfa tutan bir de sözlük eklenmiş. Bu bölüm, başlı başına bir kitap niteliğinde.

Yazarın yararlandığı kaynakların sayısı ise 123. Kişisel gözlemlerine ek olarak 123 kitap, makale ve ansiklopediden yararlanılarak meydana getirilen ciddi bir yapıt ile karşı karşıya olduğumuzu hemen söylemeliyim.

Ne Güzel Sözcükler...

Gümüşhane’de halkın kullandığı, arı, duru Türkçe sözcüklerden birkaç örnek vermek isterim:

Esük (rüzgâr), elleşmek (yardımlaşmak), yeğdik (rüşvet), tozak (çok hafif yağan kar), şor şor (küçük şelâle), sürüştürmek (takip etmek), iveti (acele), işek (idrar, sidik), hışır (işe yaramayan), yağlık (mendil), dırlağan (geveze), beri benzer (her halde), baş oda (misafir odası), bacılık (üvey kız kardeş), aşgana (mutfak), sus adam (sessiz adam), can cana (yan yana), atlaş (terki, süvarinin arkasındaki yer).

Bilir misiniz kaç tür elma var Gümüşhane’de? Tam 14 tür. İşte birkaçı:

Gelin elması, nazik elma, eşek elması, demir elma...

Bunların her birinin özellikleri de anlatılmış. Gelin elması ile nazik elmayı merak ettim doğrusu!...

Ya armutlara ne demeli?

Bal armudu, arpa armudu, gelin boğan armudu vb. Bunların türleri de 21. Herkes için armut var Gümüşhane’de...

Ata sözlerine gelince:

İşte hoşuma giden, güncel anlam taşıyan birkaç örnek:

- Açın üstüne 7 yorgan örtmüşler de ısınmamış.
- Et bozulursa tuz atarsın, tuz bozulursa ne yaparsın?
- Hahnın tozu tükenmez, delinin sözü.
- Zengine “hayırlı ola”, fıkara “Allah vere” denir.
- Düdük elin, yel Allahın, öttür öttürebildiğin kadar.
- Elin iyisindense, bizim kötümüz daha iyidir.

- Bir dert, iğne deliğinden girer de, çuvaldız deliğinden çıkmaz.
- Kör balta kabahatı sapına yükler.
- Sel önünden tarla alan sele verir, ellisinden sonra kız alan ele verir.
- Tavuk bir yumurta yapmış, “padişaktan daha zengin oldum” demiş.
- Eşek dağda ölür, kokusu eve gelir.

“Dua” karşılığı “alkışlama”, “beddua” karşılığı da “karkış” sözcüğü kullanılıyormuş Gümüşhane’de. Başka yörelerde, bu arada Ege’de beddua için biz “ilenme” sözcüğünü kullanırız.

Birkaç karkış (beddua) örneğini de verelim kitaptan:

- Babalar yiye seni.
- Boyun teneşirde görem.
- Deli ola, dağlara vurasın.
- Dölün tutmıya.
- İki elin yana uzana.
- Yer yiye seni.

İşte alkışlamalardan (dualardan) birkaç örnek:

- Ah.. vah.. demiyesin.
- Başın dert görmiye.
- Göğden yağa, yerden yiyesin.

Duaların içinde bir tanesi var ki, sözü onunla bağlamak istiyorum:

Daha nice güzel araştırmalar yapabilmen için, “ömrün sular gibi uzun ola” aziz meslektaşım Sabri Özcan San.

M. KEMAL YILMAZ